

УДК 373.3.091.33-027.556]:373.3.035.91
DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.11>

Катерина ДЕСЯТНИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-9804-2863

Ольга ТИМОЩУК

магістрант спеціальності 013 Початкова освіта, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-0755-5845

Бібліографічний опис статті: Десятник, К., Тимошук, О. (2022). Методика формування лідерських якостей молодших школярів у позаурочній роботі. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 4, 68–74, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.11>

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ РОБОТІ

У статті висвітлено методику формування лідерських якостей молодших школярів у позаурочній роботі. Розкрито сутність понять «лідер», «форми позаурочної роботи»; основні аспекти прояву лідерства у початковій школі. Наголошено на тому, що саме молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування лідерських якостей. Відзначено, що лідерство у дитячому колективі має свої особливості, що обумовлені розвитком дитини відповідно до вікового періоду. Визначено, що основними якостями учня-лідера є ініціативність, активність, рішучість, впевненість у собі, здатність до товариських відносин, уміння слухати співрозмовника, готовність до самостійного виконання завдань. Виховання лідерських якостей учнів – процес, який передбачає повсякденну працю педагогічного колективу. У статті наголошено на тому, що процес формування лідерських якостей школярів повинен бути організованим та систематичним. Визначено, що вчитель має бути прикладом справжнього лідера для учнів та бути обізнаним із методикою розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти. Особливу увагу в статті приділено опису різних форм позаурочної роботи, адже саме така діяльність надає можливості для пізнання школярів, їхніх особливостей, здібностей та нахилів. Виокремлено такі форми позаурочної роботи, що сприяють розвитку лідерського потенціалу здобувачів освіти, є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну: конкурси, вікторини, олімпіади, квести, проєкти, тематичні вечори, виховні заходи, виставки учнівських творчих робіт, тренінги, учнівське самоврядування, ігрова діяльність, індивідуальні форми роботи з дитиною. У статті наведено приклади тренінгу, вправ, гри. Зроблено висновок, що методика формування лідерських якостей школярів передбачає поєднання педагогічного впливу та власної активності дітей. Систематичне, послідовне впровадження різноманітних форм позаурочної роботи сприяє формуванню лідерських якостей учнів початкової школи.

Ключові слова: лідер, лідерські якості, молодші школярі, позаурочна робота, форми позаурочної роботи.

Kateryna DESYATNYK

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Theory and Methodology of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Voli Ave, 13, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0001-9804-2863

Olha TYMOSHCHUK

Master of Specialty 013 Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Voli Ave, 13, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-0755-5845

To cite this article: Desyatnyk, K., Tymoshchuk, O. (2022). *Metodyka formuvannya liderskykh yakostey molodshykh shkolyariv u pozaurochniy roboti* [Method of formation of leadership qualities of Primary School students in extracurricular activities]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 4, 68–74, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.11>

METHOD OF FORMATION OF LEADERSHIP QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

The article highlights the method of formation of leadership qualities of Primary School students in extracurricular activities. The essence of the concepts «leader», «forms of extracurricular work»; the main aspects of leadership in Primary School is revealed. The statement that the younger school age is the most favorable period for the formation of leadership qualities is emphasized. It was noted that leadership in a children's team has its own characteristics, which are determined by the child's development according to the age period. The main qualities of a student-leader such as initiative, activity, determination, self-confidence, the ability to socialize, the ability to listen to the interlocutor and the readiness to perform tasks independently are determined. Cultivating leadership qualities of students is a process that involves the daily work of the teaching staff. The paper emphasizes that the process of forming leadership qualities of schoolchildren should be organized and systematic. It has been found that the teacher must be an example of a true leader for students and be familiar with the methodology of developing leadership qualities. Special attention in this article is paid to description of different forms of extracurricular activities, because this is activity that provides opportunities to learn about schoolchildren, their characteristics, abilities and inclinations. The forms of extracurricular work, that contribute to the development of the leadership potential of students, are interrelated and complement each other such as competitions, quizzes, olympiads, quests, projects, thematic evenings, educational events, exhibitions of student creative works, trainings, student self-government, game activities, individual forms of work with children have singled out. The article provides examples of training, exercises and games. It was concluded that the method of forming leadership qualities of schoolchildren involves a combination of pedagogical influence and children's own activity. Systematic, consistent implementation of various forms of extracurricular work contributes to the formation of leadership qualities of Primary School students.

Key words: leader, leadership qualities, Primary School students, extracurricular activities, forms of extracurricular activities.

Актуальність проблеми. Сучасний світ потребує активних, ініціативних та самостійних людей, які прагнуть до самовдосконалення, особистісного зростання, проявляють лідерські якості, уміють критично та творчо мислити, розв'язувати проблеми, ухвалювати важливі рішення, працювати в команді та організувати її роботу. Формування лідерських якостей учнів – умова успішного розвитку особистості, підготовленої до самостійного життя у сучасному світі. Завдання школи – виховати справжніх лідерів-патріотів, для яких пріоритетною цінністю буде не лише реалізація власного потенціалу та особисті інтереси, а й підтримка та допомога іншим знаходити рішення проблем, соціально-відповідальна діяльність на процвітання суспільства і держави загалом. Педагогам необхідно бути обізнаними з методикою формування лідерських якостей учнів початкової школи, уміти визначати найбільш оптимальні шляхи розвитку лідерських якостей особистості кожного молодшого школяра.

Значний потенціал щодо формування лідерських якостей має позаурочна робота, адже саме під час такої діяльності відкриваються нові можливості дізнатися більше про школярів, спрямовувати їхні здібності та навчати їх лідерству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи формування лідерських якостей закладено у працях учених Д. Алфімова та В. Ягоднікової. Дослідники наголошують на

тому, що розвиток лідерських якостей відбувається протягом усього життя, проте сенситивним періодом є навчання у початковій школі.

Окремі аспекти означеної проблеми стали предметом низки досліджень, зокрема: особливості лідерства (В. Бажанюк, В. Камішин, В. Ковальчук, А. Мітлош, В. Моляко, В. Татенко Л. Ткаченко та ін.); теорія і практика формування лідера (О. Романовський, Т. Гура, А. Є. Книш, В. Бондаренко та ін.); сутність, технології, процеси та механізми розвитку лідерства (Л. Сергєєва, В. Кондратьєва, М. Хромей та ін.); методика виховання лідерських якостей особистості в школі (Д. Алфімов, Г. Старкова та ін.); формування лідерської компетентності в школі (С. Клепко, Л. Литвинюк та ін.); розвитку лідерських якостей у дітей і молодших, особливості виховання лідерів (Т. Вежевич, І. Пескова, А. Семенов, О. Уманський, О. Хмизова, В. Ягоднікова та ін.) тощо.

Мета дослідження – обґрунтувати методику формування лідерських якостей молодших школярів у позаурочній роботі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У початковій школі закладаються підвалини лідерства, оскільки в цей час розвиваються такі якості школярів як комунікабельність, дружелюбність, самостійність, емпатія, відповідальність, ініціативність, наполегливість, організаторські здібності тощо. Відзначимо, що молодший шкільний вік є сприятливим періодом

для формування лідерських якостей особистості й становлення учня-лідера.

У контексті проблеми дослідження науковці С. Клепко, Л. Литвинюк стверджують, що лідером є особа, яка займає домінуюче становище, керує певною групою людей та здатна об'єднувати їх задля досягнення важливої мети. Лідер – людина, яка вміє переконувати інших, наділена корисними якостями, що допомагають групі діяти продуктивно (Клепко, Литвинюк, 2012, рр. 40–41). Отже, лідер – це людина, яка проявляє активність та ініціативність, здатна змінювати зовнішні ситуації, координувати діяльність інших, вести людей за собою.

Лідерство у колективі дітей має свої особливості, які обумовлені розвитком дитини відповідно до вікового періоду, учінням, яке є головною діяльністю школяра, відносинами з педагогами та школярами.

Зокрема Д. Алфімов, досліджуючи взаємини школярів, визначив особливості утворення об'єднань дітей, роль і місце у них лідерів та дійшов висновку, що найважливішою рисою дитини-лідера є ініціативність. До лідерських якостей школярів молодшого шкільного віку дослідник також відносить активність, рішучість, упевненість у собі, здатність до товариських відносин, вміння слухати співрозмовника, готовність до самостійного виконання завдань (Alfimov, 2013, p. 448).

Лідерські якості потрібно виховувати не стихійно, а організовано. Виховання лідерських якостей школярів – напрям роботи, який передбачає постійну, повсякденну працю педагогічного колективу, зокрема вчителя початкових класів, який повинен бути прикладом справжнього лідера. Педагог повинен допомогти дитині розкрити лідерський потенціал не лише під час уроків, а й у позаурочний час.

Ураховуючи досвід науковців, педагогів-практиків, вважаємо, що позаурочна робота вирізняється свободою вибору напрямів, видів діяльності, характеризується добровільністю, ініціативністю й активністю всіх учасників і є ефективною для формування лідерських якостей молодших школярів, адже вона надає багато можливостей для того, щоб учні навчалися лідерству. Форми позаурочної роботи – це види об'єднань, способи організації школярів та педагогів задля спільної діяльності в позаурочний час, а також пізнавальні та виховні

заходи, організовані педагогічним колективом школи після навчальних занять, спрямовані на задоволення інтересів учнів.

Однією із провідних форм позаурочної роботи, що сприяє розвитку лідерських якостей здобувачів освіти, є *конкурси*. Ми погоджуємося з думкою Н. Гущиної, Т. Орлової та Л. Кондратової, які стверджують, що конкурси – дієва та практична форма позаурочної роботи, яка стимулює учнів, активізує їхню діяльність через змагання та суперництво. Ця форма роботи покликана задовольнити прагнення здобувачів освіти щодо самоствердження, створити ситуацію успіху, підвищувати самооцінку учнів, сприяти особистісному зростанню, формувати почуття товариської взаємодопомоги, дружби, виховувати наполегливість, відповідальність, вміння долати труднощі, розвивати творчі здібності школярів, а, отже, сприяти розвитку лідерських якостей молодших школярів (Gushchyna, Orlova, Kondratova, 2021, p. 22). У командних конкурсах досить легко виявити учня-лідера, який здатний повести за собою групу людей. Від лідера більшою мірою залежить успіх групи та результати конкурсу.

Заслужують на увагу такі форми інтелектуальних змагань, як вікторини та олімпіади. *Вікторина* як форма позаурочної роботи проводиться у вигляді пізнавальної гри, складається з запитань та відповідей з різних галузей науки, техніки, літератури тощо, які поєднані спільною темою. Цінність такого виду роботи для формування лідерських якостей молодших школярів полягає у тому, що вікторини стимулюють активність дітей, розвивають винахідливість, кмітливість, самостійність, розширюють світогляд учнів, заохочують їх до змагальної діяльності. Водночас *олімпіади* – це інтелектуальні змагання на освітньому просторі України, що надають дитині можливість проявити свої здібності, підвищити впевненість у собі та розвинути лідерські якості. Школярі, які постійно беруть участь у різноманітних конкурсах, вікторинах та олімпіадах, частіше проявляють активність, беруть участь у громадському житті, займають керівну посаду в класі. Така діяльність допомагає школярам стати цілеспрямованими, активними, самостійними, впевненими у собі, а ці риси забезпечують ефективне лідерство.

У ігрових *квестах* діти проявляють ініціативу, лідерські якості, вчать поважати думку

інших. За визначенням учених (Н. Гущиної, Т. Орлової, Л. Кондратової), квест – форма виховної роботи, під час якої використовуються різні види діяльності та створюється ситуація успіху, підвищується активність учнів (Gushchyna, Orlova, Kondratova, 2021, p. 62). Під час виконання завдань квесту школярі працюють у командах, співпрацюють між собою, допомагають один одному, вчаться розподіляти обов'язки та доручення, а також обирають лідера, завдання якого – згуртувати та активізувати колектив, правильно організувати процес роботи, щоб кожен учасник групи зумів відчутися собі корисним.

Активізує розвиток лідерських якостей участь школярів початкової школи в *проектах*. У групових проектах учні спільно з іншими вчаться планувати свою діяльність, взаємодіяти з колективом, а це, безсумнівно, підвищує рівень сформованості лідерських якостей. Під час виконання групових проектів у групі може і не з'явитися явний лідер, проте майже завжди хтось займає провідну позицію, чому сприяють особистісні якості учня початкової школи. Позитивно, якщо вчитель ставить за мету формування лідерських якостей таких учнів (Vokova, 2022).

Тематичні вечори – важлива форма позаурочної роботи, присвячена певній темі, історичній даті, науковим, моральним, правовим, етичним проблемам, питанням літератури, діяльності визначних діячів культури тощо. Цінність тематичних вечорів полягає не лише у виховному та пізнавальному значенні, а й у тому, що школярі активно беруть участь у підготовці та їхньому проведенні, проявляють ініціативу, приймають рішення, обирають тему вечора, запрошують гостей, оформлюють приміщення, працюють творчо та самостійно. Це сприяє розвитку лідерських якостей.

Виховні заходи спрямовані на розвиток у дітей найкращих якостей, рис характеру. *Виховний захід* – це організована та цілеспрямована взаємодія колективу, вчителя та учнів, яка спрямована на досягнення мети та вирішення конкретно визначених виховних завдань (Shvets, 2022). У початкових класах варто проводити виховні заходи, присвячені темі лідерства. Їхня роль полягає у ознайомленні дітей із поняттями «лідер», «лідерство», типами та видами лідерства, розвитку лідерських якостей

школярів, спрямуванні їх у правильне русло, вихованні прагнення до самовдосконалення, самовиховання тощо.

Виставки учнівських творчих робіт – завершальний захід, на якому здобувачі освіти представляють результати власної художньої, прикладної, науково-технічної творчості. Основною метою виставок учнівських робіт є розвиток пізнавального інтересу, впевненості у собі, зацікавлення школярів результатами власної творчої діяльності. Для дітей виставки є стимулом для того, щоб поглиблювати знання, набувати нові уміння, удосконалювати навички, розширювати кругозір та прагнути до успіху. Ця форма роботи також цінна тим, що сприяє розкриттю інтелектуально-творчого потенціалу школярів, їхніх обдарувань, розвитку творчих здібностей, реалізації індивідуального стилю діяльності (Efimenko, 2016, pp. 4–5).

Однією із форм позаурочної діяльності, що сприяє розвитку лідерських якостей молодших школярів, є *тренінгові заняття*. За визначенням Ю. Махновець, тренінг – це ефективна форма неформальної освіти, що ґрунтується на досвіді та знаннях учасників, передбачає використання інтерактивних методів навчання та сприяє отриманню необхідних навичок та життєвих компетенцій (Makhnovets, 2018).

Нами був розроблений тренінг «Я – лідер», метою якого є виявлення та розвиток лідерських якостей школярів, поглиблення знань учнів про лідерство, лідерські якості, активізація та удосконалення досвіду кожного учасника, усвідомлення дітьми своїх особливостей та можливостей, розвиток ініціативності, активності, лідерських умінь, вміння працювати в команді. Пропонуємо ознайомитися із деякими методами роботи під час тренінгу:

Гра «Збери слова»

Мета: формування уявлень учасників про лідерські якості.

Матеріали: аркуші А4 із зашифрованими словами, ручки. Час: 10 хв.

Процедура проведення: учні об'єднуються в групи по 5-7 людей, обирають капітана. Кожній групі роздають аркуш А4 із зашифрованими словами – якостями лідера. Для кожної групи подані різні якості. Після того, як учні розшифрують слова, капітани груп зачитують їх. Так учасники дізнаються про якості, якими повинні володіти справжні лідери.

Група 1: активність; відповідальність; уважність.

Група 2: ршліучість; парцьовитсіть; теврдсіть.

Група 3: самсотійніть; дуржелбюніть; чсеніть.

Група 4: вепвненіть; енрегійінсіть; вдіданніть.

Група 5: ініціативніть; тепрлчяісіть; ндаійінсіть.

Вправа «Я можу бути лідером, тому що...»

Мета: розвиток лідерських якостей, навички знаходити свої сильні сторони, усвідомлювати власні ресурси. Час: 5-7 хв.

Процедура проведення: учасники по колу продовжують речення «Я можу бути лідером, тому що у мене є така риса як ...»

Варіанти відповідей: я можу бути лідером, тому що у мене є така риса як наполегливість, віра в себе, завзятість, комунікабельність, дружелюбність, бажання досягти успіху, працьовитість, чесність, зосередженість, ініціативність, відповідальність тощо.

Вправа «Спільний малюнок»

Мета: виявити ініціативних дітей, які здатні до лідерства, розвивати вміння працювати в парах.

Матеріали: аркуш А4, кольорові олівці. Час: 15 хв.

Процедура проведення: учасників об'єднують в пари. Завдання для кожної пари – намалювати спільний малюнок, при цьому не спілкуючись між собою. Кожен учасник може використовувати лише один колір. Через 10 хв учні презентують свою роботу та відповідають на наступні запитання: *Що ви планували намалювати? Чи комфортно було працювати? Що було легше: створювати чи доповнювати? Які труднощі виникали під час роботи? Як ви вважаєте, хтось взяв ініціативу на себе, а інший підтримав її (або не підтримав)?*

Примітка. Цінність вправи полягає у тому, що за переважанням певного кольору на малюнку можна побачити, хто проявляв ініціативу, а також зробити припущення, хто більше виявляв лідерські якості.

У початковій школі потрібно проводити тренінги з формування лідерських якостей школярів, адже такі заходи спрямовані на активний розвиток тих рис характеру школярів, які будуть необхідні їм у майбутньому, а саме комуніка-

бельності, гнучкого мислення, прояву сили волі, адаптивності, впевненості у собі. Під час проходження тренінгів діти проявляють себе. Лідерство – така сфера, яку важко досягнути теоретично, обов'язково потрібна практика, а тренінги з розвитку лідерських якостей школярів спрямовані саме на набуття лідерського досвіду.

Дієвою школою лідерства, на нашу думку, є *учнівське самоврядування*. Участь у самоврядуванні сприяє набуттю вміння організації власної діяльності учнів, керування нею. У здобувачів освіти, задіяних у самоврядуванні, краще розвинені комунікативні якості, а також є досвід організаторської та самоуправлінської діяльності (Glinchevska, 2009, p. 79).

Використання *igor* у позаурочній роботі також відіграє дуже важливу роль. Ми погоджуємося з думкою дослідниці М. Суrowsької, яка вважає, що у іграх присутня суб'єктивна свобода для дітей. Школярі мають змогу самостійно, без допомоги дорослих розподіляти ролі, придумувати правила гри, контролювати один одного, стежити за тим, чи правильно виконані завдання тощо. Ігри допомагають дітям розвивати фантазію, перевіряти свої сили та спритність, прагнути до успіху (Surovytska, 2014, p. 171). Молодший шкільний вік характерний тим, що у цьому віці вже проявляються як формальні, так і неформальні лідери. У іграх дуже легко побачити, хто займає провідну позицію і до чийої думки прислуховуються. Завдання вчителя – спрямувати учнів до справжнього лідера та розвивати лідерські якості у інших дітей. Наведемо для прикладу гру, яка сприяє виявленню лідерів та найбільш ініціативних дітей:

Гра «Велика сімейна фотографія»

Запропонуйте дітям уявити, що вони – велика родина і їм всім разом потрібно сфотографуватися. Насамперед потрібно вибрати «фотографа», який буде фотографувати та розташовувати всіх для фотографування. Також потрібно обрати «дідуся», який теж має допомагати «фотографу» у розстановці членів родини для фотографії. Далі діти самі обирають, кому яку роль присвоїти. Після розподілу ролей і розстановки всіх «членів родини» «фотограф» рахує до трьох та фотографує «родину».

Примітка. Роль «фотографа» та «дідуся» зазвичай обирають найактивніші учні з лідерськими якостями, проте не виключено, що і інші «члени родини» братимуть участь у керівництві. Гра

дозволяє спостерігати за розподілом ролей, активністю та пасивністю школярів під час вибору ролей та місця розташування.

Важливе місце займають *індивідуальні позаурочні форми роботи* з учнями: бесіди, розмови, консультації, обмін думками, виконання спільних доручень, індивідуальна допомога в конкретних ситуаціях, спільний пошук вирішення проблем, завдань, а також підготовка дитини до участі в різноманітних конкурсах, олімпіадах, виступах на конференціях тощо. Під час роботи з окремим учнем можна врахувати особистісні риси кожного, знайти особливий стиль спілкування, тобто здійснювати інди-

відуальний підхід, що сприяє виявленню та розвитку лідерських якостей учнів (Gushchyna, Orlova, Kondratova, 2021, pp. 51–52).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, методика формування лідерських якостей школярів передбачає поєднання педагогічного впливу та власної активності дітей. Запропоновані методи і форми розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну. Систематичне, послідовне впровадження різноманітних форм позаурочної роботи сприяє формуванню лідерських якостей молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алфімов Д. В. Лідерські якості особистості школяра. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. Вип. 33. С. 446–451.
2. Бокова І. С. Формування позитивних лідерських якостей молодших школярів у процесі проєктної діяльності. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13089/Bokova_pedfak_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Глінчевська Я. Роль учнівського самоврядування в школі. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2009. № 5. С. 74–79.
4. Гущина Н. І., Орлова Т. Г., Кондратова Л. Г. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. 160 с.
5. Єфіменко С. М. Виставка результатів учнівської творчості: організація, підготовка, презентація : навчально-методичний посібник. К. : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 76 с.
6. Клепко С. Ф., Литвинюк Л. В. Формування лідерської компетентності в школі: навч. посібн.-довідн. Полтава : ПОІППО, 2012. 270 с.
7. Махновець Ю. А. Тренінг у неформальній освіті вчителів Нової української школи. *Естетика і етика педагогічної дії*: зб. наук. пр. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2018. Вип. 18. С. 172–182.
8. Сурувицька М. Вплив гри на розвиток особистості молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. № 2 (109). С. 170–173.
9. Швець О. І. Алгоритм підготовки і проведення виховного заходу як основної організаційної форми виховання. URL: http://ppdut.pl.ua/images/content/viddilul/informatsijno-metodichnij/2020-2021/%D0%A8%D0%9F%D0%9C_-_2020%D1%80._compressed.pdf

REFERENCES:

1. Alfimov D. V. (2013). Liderski yakosti osobystosti shkolyara [Leadership qualities of the student's personality]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchyi i zahalnoosvitnikh shkolakh*. Zaporizhzhia, pp. 446–451 [in Ukrainian].
2. Bokova I. S. Formuvannya pozytyvnykh liderskykh yakostey molodshykh shkolyariv u protsesi proyektnoi diyalnosti [Formation of positive leadership qualities of younger schoolchildren in the process of project activities]. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13089/Bokova_pedfak_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
3. Glinchevska Ya. (2009). Rol uchnivskoho samovyryaduvannya v shkoli [The role of student self-government in school]. *Dyrekтор shkoly, litseyu, himnaziyi – Director of a school, lyceum, gymnasium*, 5, 74–79 [in Ukrainian].
4. Gushchyna N. I., Orlova T. G., Kondratova L. G. (2021). Nova ukrayinska shkola: orhanizatsiya pozaurochnoyi diyalnosti v pochatkoviyi shkoli na zasadakh partnerskoyi vzayemodiyi uchasnykiv osvitnogo protsesu [New Ukrainian school: organization of extracurricular activities in elementary school on the basis of partnership interaction of participants in the educational process]. Kyiv : vydavnychyy dim «Osvita» [in Ukrainian].
5. Efimenko S. M. (2016). Vystavka resultativ uchnivskoyi tvorchosti: orhanizatsiya, pidhotovka, presentatsiya [Exhibition of the results of student creativity: organization, preparation, presentation]. Kyiv : KZ «KOIPPO imeni Vasylya Sukhomlynskoho» [in Ukrainian].
6. Klepko S. F., Lytvyniuk L. V. (2012). Formuvannya liderskoyi kompetentnosti v shkoli [Formation of leadership competence at school]. Poltava : POIPPO [in Ukrainian].

7. Makhnovets Yu. A. (2018). Treninh u neformalniy osviti vchyteliv Novoyi ukrayinskoyi shkoly [Training in non-formal education of teachers of the New Ukrainian school]. *Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi – Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 18, 172–182 [in Ukrainian].
8. Surovytska M. (2014). Vplyv hry na rozvytok osobystosti molodshykh shkolyariv [The influence of the game on the personality development of younger schoolchildren]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 2 (109), 170–173 [in Ukrainian].
9. Shvets O. I. Alhorytm pidhotovky i provedennya vykhovnoho zakhodu yak osnovnoyi orhanizatsiynoyi formy vykhovannya [Algorithm for preparing and conducting an educational event as the main organizational form of education]. URL: http://ppdut.pl.ua/images/content/viddilul/informatsijno-metodichnij/2020-2021/%D0%A8%D0%9F%D0%9C_-_2020%D1%80._compressed.pdf [in Ukrainian].